

εργοῦντο κατά τρόπον ἔφαμιλλον πρὸς τὴν ρητορικήν. Εἰς τὸν Πλάτωνα δὲν εύρισκομεν πλέον ἔξαρτησιν ἐκ τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου, ὅπως εἰς τὴν παλαιάν τραγῳδίαν, εἰς τὴν Κωμῳδίαν (Κρατίνος), ὅπως εἰς τὸν Θουκυδίδην. Ὁ Πλάτων βασιζόμενος εἰς τὴν Κωμῳδίαν, λαμβάνει ἐν οἰονδήποτε περιεχόμενον, ἢ καὶ μίαν ἐμπινευσθιν ἀπλῶς ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῆς πραγματικότητος, καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτὸ διαπλάττει καὶ διαμορφώνει ἐλευθέρως μὲ τὴν ἀττικὴν διάλεκτον, ὅπως ἐγίνετο καὶ εἰς τὴν κωμῳδίαν, φό τοντες τῆς ὅποιας κυριαρχεῖ εἰς τοὺς Διαλόγους τῆς πρώτης περίσδου, ἐξ ὧν πάλιν ὑπόδειγμα σατυρικοῦ μᾶλλον διαλόγου ἀποτελεῖ ὁ «Πρωταγόρας». Ἀργότερον χωρὶς νὰ ἐκλείψῃ καὶ ἡ σάτυρα καὶ ἡ εἰρωνεία, ἔρχεται εἰς σαφεστέραν ἐκδηλωσιν ἡ δραματικὴ ἀπόχρωσις, τὴν ὅποιαν διακρίνομεν σταφῶς ἀπὸ τοῦ διαλόγου «Γοργίου». Μετά τὰ ταχείδια εἰς Σικελίαν κλπ. συνδυάζετο ἐν τῷ Πλατωνικῷ διαλόγῳ τὸ δραματικὸν πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν θεωρίαν, καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν περίσδον τῆς ζωῆς τοῦ φιλοσόφου ἔχασθενεῖ καὶ τὸ δραματικόν. Τώρα ἐπικρατεῖ πλέον ἡ ἐπιστημονικὴ θεωρία καὶ ὁ διάλογος τοιουτορόπως, δι’ οὓς λόγους καὶ ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν, χάνει ἀπὸ τὸ προηγούμενον κάλλες καὶ τὴν δύναμίν του. Παρ’ ὅλα ταῦτα ὅμως ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος καλλιεργεῖται καὶ ἀναπτύσσεται εἰς βαθὺν τέλειον. Οἱ ἀττικίζοντες τῶν χρόνων τῶν Ρωμαίων Αύτοκρατόρων, εἴτε Ρωμαῖοι, εἴτε "Ελληνες, τὸν Πλάτωνα εἶχον ως ὑπόδειγμα μετὰ τῶν ρητόρων ὑπ’ ὅψιν, καὶ ὅχι τὸν Ἀριστοφάνην ἢ τὸν Εύριπίδην.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ προσωπικότης τοῦ Σωκράτους ἔδωκε τὴν ἀφορμήν, καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ ποιητικοῦ ταλάντου τοῦ Πλάτωνος διεμορφώθη ὁ Πλατωνικὸς διάλογος. Αἱ Σωκρατικαὶ συνομιλίαι, ὁ χαρακτὴρ τοῦ Σωκράτους καὶ ἡ φιλοσοφία ἔδωκαν τὸ περιεχόμενον, ὅπερ διεπλάσθη καὶ διεμορφώθη διὰ τῆς τέχνης τῆς κωμῳδίας καὶ τοῦ δράματος, διὰ τῆς ποιήσεως, ἥτις ἀπετέλει τὸ ἔτερον κύριον γνώρισμα τῆς πνευματικῆς τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος ἴδιοσυγκρασίας.

γ') Ἡ περαιτέρω διαμόρφωσις καὶ ἡ ἔξελιξις τοῦ διαλόγου.

Πότε ἡρχισε νὰ γράφῃ ὁ Πλάτων; Κατὰ τὸν Βιλαμόβιτς καὶ ἄλλους, ἥδη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους εἶχεν ἀρχίσει «π αὶ ζ ω ν» νὰ γράφῃ σατυρικούς διαλόγους, διὰ τῶν ὅποιων ἐσατύριζε τοὺς Σοφιστάς καὶ τοὺς δοκησισόφους ρεψωδούς. Οἱ διάλογοι: «Ἰων», «Πρωταγόρας», «Ἴππίας Ἑλλά-

ΕΡΓΑΣΤΗΚΑΝ ΕΠΙΤΥΧΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

σων» συνετέθησαν και ἐδημοσιεύθησαν, ὅπως λέγει ὁ Βιλα-
μόβιτς, ζῶντος ἀκόμη τοῦ Σωκράτους. Καὶ δὲ C. Ritter (Plat-
ton) εἶναι ἐπίσης τῆς γνώμης ὅτι οἱ διάλογοι : «Λάχης»,
«Πρωταγόρας» «Ιππίας ἐλάσσων» «Ιππίας μείζων» καὶ «Χαρ-
μίδης» ἔγραφησαν ὦπρά τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους. Ἐὰν δημο-
ληφθῇ ὑπ’ ὄψιν ὑπαινιγμὸς γενόμενος ἐν τῇ «Ἀπολογίᾳ» (39,
Θ), ¹⁾ καθὼς καὶ τὸ ὅτι δυσκόλως θὰ ἐπέτρεπεν δὲ Σωκράτης
τοιαύτην παράστασιν τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς προσωπικό-
τητάς του ἐν διαλόγῳ γραπτῷ, τὸν ὅποιον, ὅπως εἴδομεν,
οὐδόλως ἔξετίμα, τότε ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι μετά
τοῦ θάνατον τοῦ διδασκάλου του ἡρχισε νὰ γράφῃ ὁ Πλάτων.
Τὸ ἀναφερόμενον παρὰ Διογένους τοῦ Λαερτίου (III 35), ὅτι
δὲ Σωκράτης ἀκούσας τὸν διάλογον «Λύσιν», ἀναγινωσκό-
μενον παρὰ τοῦ Πλάτωνος εἶπεν: «Ἡράκλεις, ως πολ-
λά μοι κατεψεύδεθεν νεανίσκος», εἶναι ἀνέκ-
δοτον μὴ βασιζόμενον εἰς ιστορικὸν γεγονός. Τοιούτου χαρα-
κτήρος εἶναι καὶ δισα περιλαμβάνονται εἰς τὸν Ἀθήναιον (Δει-
πνος. 505 θθ). Τὸ ὅτι δημος δὲν ἔγραψεν, ή τούλαχιστον δὲν
ήσχολήθη σοβαρῶς εἰς συγγραφὴν Διαλόγων, πρὸ τοῦ θα-
νάτου τοῦ Σωκράτους, δὲν σημαίνει καὶ ὅτι μετά τὸν θάνατον
τοῦ διδασκάλου του ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν Διαλόγων μὲ
σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Διαλόγου ως λογοτεχνικοῦ είδους,
ή μὲ προκατηρτισμένον σχέδιον δι’όλους τοὺς κατόπιν διαδο-
χικῶς γραφέντας διαλόγους, ὅπως φρονεῖ ὁ νον Ληπίδης
(Lipidus dialog), ἔχων ὑπ’ ὄψιν τὸ περιεχόμενον τοῦ «Πρωταγό-
ρα». Σκοπός του ἦτο κατ’ ἀρχὰς νὰ παραστήσῃ τὸν ἀνώτερον
ἀνθρωπισμόν, τὴν ἡθικότητα καὶ τὸ πνευμοτικὸν μεγαλεῖον
τοῦ Σωκράτους καὶ νὰ ἀποδείξῃ δποία καὶ πόσον μεγάλη ἀ-
δικία συνετελέσθη διὰ τῆς θανατώσεως αὐτοῦ. Μετά τοῦτο
ἔρχεται ἡ ἔξιδανίκευσις καὶ μεταμόρφωσις τοῦ Σωκράτους εἰς
τοὺς διαλόγους τῶν ἀλλων περιόδων, ὅπου διὰ τοῦ Σωκράτους
ως προσώπου τοῦ διαλόγου διμιλεῖ αὐτὸς ὁ Πλάτων. Τὸν τοι-
οῦτον δὲ σκοπὸν ἐπιδιώκει, ἀφ’ ἐνὸς μὲν διὰ τῆς «Ἀπολογίας»
καὶ τοῦ «Κρίτωνος», ἀφ’ ἐτέρου δὲ διὰ τῶν διαλόγων «Λά-
χητος», «Χαρμίδου», «Λύσιδος», δι’ ων ἀποδεικνύει ὅτι ἡ πρὸς
τοὺς νέους ἐπικοινωνία τοῦ Σωκράτους δὲν ἦτο τοιαύτη ὥπως
τὴν ἔχαρακτήριζον οἱ κατήγοροι αὐτοῦ, καὶ τέλος διὰ τῶν δια-

1. «Ἀπολογίας 39 Θ: «Πλείους ἔσονται ὑμᾶς οἱ ἐλέγχοντες, οὓς νῦν
ἴγια κατείχον» (δηλ. ἐπὸ τοῦ ἐλέγχειν) «καὶ χαλεπώτεροι ἔσονται δοσω-
νεώτεροι εἰσιν».

λόγων «Ἴωνος», «Πρωταγόρου», «Θρασυμάχου» (Πολιτείας I), «Εύθυφρονος», όπου παριστάνει όποιοι ήσαν οι σοφισταί και οι νομιζόμενοι διδασκαλοί της ἀρετῆς.

Ο διάλογος «Γ αρ γ ι ας» δια τῶν περὶ ρητορικῆς κρίσεων καὶ διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ ταύτης ὡς τέχνης κατωτέρας, ἀνευ περιεχομένου ίδιου καὶ ἀξίας, δίκην παρασίτου φυτοῦ εύδοκιμούστης εἰς τὸ σῶμα τῆς Πολιτικῆς, προύκάλεσεν, όπως ἦτο φυσικόν, τὴν μῆνιν καὶ ἔχθρότητα τῶν ρητόρων, πολλοὶ τῶν ὅποιων καὶ μάλιστα ὁ Πολυκράτης (οὗ ἀναφέρει ὁ Πλάτων εἰς τὸν «Μένωνα») διὰ τῆς περιφήμου «Σωκράτος κατηγορίας», ἐφρόντιζον νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν κατηγορίαν κοι τὴν καταδίκην τοῦ Σωκράτους χαρακτηρίζοντες αὐτὸν ὡς ἀντιδημοκρατικὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Πολιτείας τῶν μαθητῶν του Ἀλκιβιάδου καὶ Κριτίου κλπ. Ο ἄγων τώρα ἐστρέφετο καὶ κατά τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους βεβαίως καὶ κατά τῶν φιλοσοφικῶν τούτων θεωριῶν. Καὶ οἱ Σωκρατικοὶ ἀπήντησαν εἰς τὴν «Σωκράτους κατηγορίαν» τοῦ Πολυκράτους, όπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπιθέσεις.

Ηδη, ἐκτὸς τοῦ Πλάτωνος, ἔγραψαν διαλόγους ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους, καὶ ὁ Αἰσχίνης, ὁ Ἀντισθένης, ὁ Εὔκλείδης, ὁ Φσίδων, ὁ Ζενοφῶν, τηροῦντες ἔκαστος τὴν ίδιαν κατεύθυνσιν καὶ ίδεολογίαν, καθὼς κοι τὴν ἀντίθεσιν καὶ πολεμικὴν πρὸς τοὺς ἄλλους συμμαθητάς του. Καὶ εἰς Ἀριστίππον τὸν Κυρηναῖον ἀποδίδεται ἡ συγγραφὴ «Διατριβῶν» καὶ «Χρεῶν» εἰς λόγον κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν, οἱ τοιοῦτοι ὅμως λόγοι αὐτοῦ πόρρω ἀπέχουσι τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς τελειότητος τοῦ καθ' αὐτὸ διαλόγου. Έκτὸς τούτου ὑπάρχει καὶ ζήτημα γνησιότητος περὶ αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως ἔχομεν παραλλήλως πρὸς τὸν Πλάτωνα καὶ τὴν παρ' ἄλλων καλλιέργειαν τοῦ διαλόγου. Βεβαίως ἡ διαλογικὴ μορφὴ τῶν ἄλλων αὐτῶν δὲν ἡμπορεῖ νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν τελειότητα, τὸ κάλλος καὶ τὸ ὑψος τοῦ Πλατωνικοῦ διαλόγου, παρουσιάζει ὅμως ἐνδιαφέρον δχι δλγώτερον, διὰ τῶν περιεχομένων, καὶ διὰ τῆς σχέσεως πρὸς τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος. Ἐνῷ λ.χ. ὁ Πλάτων εἰς τοὺς διαλόγους του παρουσιάζει πρόσωπα τῆς ἀνωτέρας μόνον κοινωνίας τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Φαίδων παρουσιάζει τὸν Σωκράτην συνδιαλεγόμενον πρὸς χειρώνακτας καὶ «δημιουργούν» (Διογ. Λαέρτ. II 105) εἰς τὸν διάλογον αὐτοῦ Σίμωνα, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ρίπτει ἔτερον φῶς εἰς τὰ κατά τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους. Ἀλλ' ἀκόμη σπουδαιοτέρα είναι ἡ χρονικὴ σχέσις

ώς πρὸς τὴν καλλιέργειαν τοῦ διαλόγου. Οὗτω ἔρχεται εἰς φῶς ὅτι ὁ Σενοφῶν ἔγραψε περὶ τοῦ Σωκράτους πολὺ ἀργότερον ἀπὸ τὸν Πλάτωνα. Ἡ Ἀπολογία καὶ τὰ πρῶτα βιβλία τῶν Ἀπομνημονευμάτων του, ἔγραφησαν εἰς ἀναίρεσιν τῆς κατηγορίας τοῦ Πολυκράτους. Τὸ δεδομένον τοῦτο συνδυάζομενον καὶ πρὸς τὸν λοιπὸν βίον τοῦ Σενοφῶντος, φέρει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὗτος ἀφ' ὅτου εἶχε συνεκστρατεύση μετὰ τοῦ Κύρου κατὰ τὴν λεγομένην Ἀνάβασιν τῶν μυρίων, εἶχε διακόψει πᾶσαν ἐπαφὴν πρὸς τὸν Σωκράτην, τὸν ὃποιον οὐδέποτε ἐκτοτε εἶδεν. Τὰς περὶ Σωκράτους λοιπὸν πληροφορίας του ἔνδεισθη ἀπὸ τὸν Ἐρμοκράτην καὶ κατὰ τἄλλα εἰς τὰς σχετικὰς συγγραφάς του (Ἀπολογία Σωκράτους, Ἀπομνημονεύματα, Συμπόσιον, Οἰκονομικὸν κλπ.) ἔξηρτήθη ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ ἀπὸ τὸν Αἰσχίνην, ίσως δὲ καὶ ἀπὸ τὸν Ἀντισθένην. Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν περιπτώσει δὲν στηρίζεται ὁ μέχρι τοῦδε ἐπικρατήσας ἴσχυρισμός, ὅτι ὁ Σενοφῶν ἀποτελεῖ πιστοτέραν καὶ γνησιωτέραν πηγὴν τῆς Σωκρατικῆς διδασκαλίας, διότι ἂν ὁ Σενοφῶν ἐστηρίχθη εἰς πληροφορίας ἄλλων, τότε δὲν ἡμπορεῖ νά θεωρηθῇ ὡς καλλιτέρα πηγή, μόνον καὶ μόνον διότι στερούμενος ποιητικοῦ ταλάντου καὶ ὡς στρατιωτικὸς μᾶλλον περιγράφει πιστῶς δ.τι εἶδε καὶ ἡκουσεν. Καὶ αὐτὸς ἄλλωστε λέγει ὅτι «εἰ δε» καὶ «τί κοιτε» τὸν Σωκράτην διαλεγόμενον, ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ πιστῆς ἀποδόσεως τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ περὶ προσδόσεως κύρους καὶ αὐθεντίας μᾶλλον εἰς τὰ γραφόμενά του, ὅπως ἔκαμνον καὶ ἀλλοι. Ὁ Σενοφῶν ἔγραψε μετὰ τὴν ἐκδιωξίν του ἀπὸ τὰ ἐν Σκυλλοῦντι τῆς Ἡλείας κτήματά του κατὰ τὸ 370 πρ. Χρ., μετὰ τὰ Λευκτρα δηλαδή, ὅτε ἦτο ἡναγκασμένος ἐν Κορίνθῳ νὰ ζῇ διὰ τοῦ καλάμου του. Ἄλλα κατὰ τὸ 370 πρ. Χρ. ὑπῆρχον ἡδη πλείστοι τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐν Ἀθήναις ἐλειτούργει ἡ Ἀκαδημία, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἄλλοι ἡδη εἶχον δημοσιεύσει τὰ περὶ Σωκράτους καὶ τῆς διδασκαλίας του, καὶ ὅτι ὁ διάλογος τοῦ Πλάτωνος εἶχε λάβει ἀπὸ τοῦ «Γοργίου» τὴν πλήρη λογοτεχνικήν μορφήν. Ὁ Σενοφῶν τιμιώτατος καὶ φιλαληθέστατος κατὰ τάλλα, δὲν εἶχε τὴν ἀπαίτουμένην ἰδιοφυΐαν καὶ τὸ ποιητικὸν τάλαντον, διὰ νὰ καλλιεργήσῃ καὶ διαμορφώσῃ τὸν Διάλογον.

“Οπως ὁ Σενοφῶν, οὗτος καὶ ὁ Φαίδων ἔγραψε πολὺ ἀργότερον λόγω τῆς ἡλικίας του. Ἡτο πολὺ νέος ὅταν ἀπέθανεν ὁ Σωκράτης. Διὰ τοῦτο ὅταν ἔγραψε τὸν «Ζώπυρον» καὶ τὸν «Σίμωνα» (Διογ. Λαέρτ. II 105) ὑπῆρχον αἱ συγγραφαὶ

τι. Πλάτωνος καὶ τῶν ψιλῶν Σωκρατικῶν. Τοῦ Εὔκλειού συντάξεως τοῦ τοῦ ἐκ Μεγάρων, πόσσος τὸν ὄποιον δὲ Πλάτων ἀφιέρωσε τὸν διάλογον «Θεαίτητον» κατὰ τὸ 367 πρ. Χρ., εἰναι φανερὰ ἡ ἔξαρτησις ἀπό τὸν Πλάτωνα.¹ Ανεξαρτήτως δῆμως καὶ τούτου, οἱ ἔξι διάλογοι, τοὺς ὅποιους ἔγραψε δὲν ἐστιμείωσαν ἐπιτυχίαν.² Άλλως τε Διεριεὺς αὐτὸς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καλλιεργήσῃ τὸν διάλογον πιερισσότερον ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λόγου ἐν Ἀττικῇ. Οὐδὲ τοῦ Ισχίνης (Πρβλ. Διογ. Λαερτ. II 61) ἦτο μὲν πιστὸς μαθητὴς τοῦ Σωκράτους (*Seneca de benef. I, 8*), ὀλλὰ δὲν ἦτο οὔτε φιλόσοφος, οὔτε ποιητὴς διὰ νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δραματικοφιλοσοφικοῦ Διαλόγου. Διὰ τοῦτο ἐφεύρισκεν ἀνέκδοτα καὶ ιστορήματα περὶ τοῦ Σωκράτους, τὰ ὅποια εἴτε στηρίζοντο εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ πραγματικότητα, εἴτε δχι, τικούν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς ἀναγνώστας. Ταῦτα ὅμως δὲν ἦσαν διάλογοι. Οὐδὲ τοῦ Ισχίνης ἦτο ρήτωρ, δὲν ἔχαρακτηρίζετο δὲ διὸ τὴν πρωτοβουλίαν του. Διὰ τοῦτο φυσικὸν ἦτο νὰ κάμνῃ χρῆσιν τῶν ἐπιτυχιῶν, ἃς εἶχον στημειώσει δῆλοι. Ενεκα δὲ τούτου οἱ διάλογοι αὐτοῦ (Μιλτιάδης, Καλλίας, Ἀξίοχος, Ἀσπασία, Ἀλκιβιάδης, Τηλαύγης, Ρίνων) δχι μόνον δὲν παρουσιάζουσί τι τὸ νέον, ὀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς παρουσιάζουσι μεγάλας ἀναλογίας πρὸς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος.³ Οὐδὲ τοῦ Ισχίνης τοῦ Αἰσχίνου ἐνθυμίζει παρὰ πολὺ τὸν διάλογον «Ιωνα» τοῦ Πλάτωνος. Οὐδὲ τοῦ Ισχίνης, ὡς μεγαλύτερος τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ μαθητὴς τοῦ Γοργίου, δὲν εἰναι ἀπίθανον νὰ ἔγραψε πρὸ τοῦ Πλάτωνος, πάντως ὅμως δὲν ἔγραψε λόγους Σωκρατικούς, τούλαχιστον εὐθὺς ἔξ ἀρχῆς. Οὐδὲ τοῦ «Προτρεπτικός» του (Πρβλ. Διογ. Λαερτ. VI 15) ἔγραφη ἀργότερον, ἀν ἡμπορῆς νὰ θεωρηθῇ Σωκρατικός. Οὐδὲ τοῦ «Σάθων» δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ θεωρῆται διάλογος καὶ μάλιστα Σωκρατικός, διότι σατυρίζεται ἐν αὐτῷ δὲ Πλάτων. Εἰς τάς δῆλας συγγραφάς του (Ἡρακλῆν, Κῦρον, Ἀρχέλαον, Αἴαντα, Ὁδυσσέα) κλίνει μᾶλλον πρὸς τὸν συνεχῆ λόγον καὶ διότι κάμνει χρῆσιν τοῦ διαλόγου ὑπολείπεται παρὰ πολὺ τοῦ Πλάτωνος.

“Ωστε ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύεται διότι μόνον δὲ Πλάτων διεμόρφωσε τὴν διαλογικὴν μορφὴν, καὶ ἐκ ταύτης ἐδημιουργησε τὸν ἀπαράμιλλον φιλοσοφικόν, ἐπιστημονικὸν καὶ παιδαγωγικὸν διάλογον. Τά στοιχεῖα προϋπήρχον εἰς τὴν ιδιοτυπίαν τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἔξεδηλοῦντο εἴτε εἰς τὴν φιλοσοφίαν (Ζήνων) εἴτε εἰς τὴν ποίησιν (Κωμωδίαν, δρᾶμα

Μίμους). Τοιαῦτα δέ, στοιχεῖα μᾶλλον καὶ δχι πρότυ πα (Ζήνων, Ἀλεξανδρεύον, Ἐπίχαρμον, Σώφρονα κ.λ.π.) εἶχεν ὑπ' ὄψιν του, ὅταν ἔγραφε Σωκρατικοὺς λόγους.

Μετὰ τὸν Πλάτωνα συνεχίζεται ἡ χρῆσις καὶ καλλιέργεια τοῦ Διολόγου, ἀλλὰ τελειοτέρα αὐτοῦ ἀνάπτυξις καὶ διαμόρφωσις οὐδεμία, ως εἶδομεν, σημειώνεται. Οἱ Ἄριστοι τέλης κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς σταδιοδρομίας του γράφει εἰς διαλογικὴν μορφὴν καὶ μὲν κύριον πρόσωπον δχι τὸν Σωκράτην, ἀλλὰ τὸν ἑαυτόν του. Στέρούμενος ποιητικῆς καὶ δραματουργικῆς ἴδιοφυίας, κλίνει μᾶλλον πρὸς τὸ ρητορικὸν ὑφος, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν Προτρεπτικὸν πρὸς τὸ φιλοσοφεῖν διάλογον του. Οἱ Ἡρακλεῖδης οἱ Ποντικὸι παρουσιάζει μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν εἰς τὸν διάλογον, τὰς ὑποθέσεις τοῦ ὅποιου ἐλάμβανεν ἀλλοτε μὲν ἀπὸ παλαιοτέρας ἐποχάς, ἀλλοτε δ' ἀπὸ τὸν ἐν Συρακούσαις βίον, ἐνῷ ἀλλοτε πάλιν ἐπλούτιζεν αὐτὸν διὰ μύθων. Τὰ τοιαῦτα ἔργα του εὔρον καλήν ὑποδοχὴν εἰς τὸ πολὺ κοινόν, εἰς τὸ ὅποιον τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος, καὶ μάλιστα τὰ τελευταῖα, ἥσαν δύσκολα καὶ ἀπρόσιτα. Οπωσδήποτε δῆμος ὁ Πλάτων ἀπετέλεσε πρότυπον διὰ τοὺς μεταγενεστέρους, καὶ ἀν τὸ διδακτικὸν λεγόμενον γραπτὸν εἶδος τοῦ συνεχοῦς λόγου εἰσάγεται καὶ καλλιέργειται ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην, ἀπὸ τὸν Σπεύσιππον, ἀπὸ τὸν Ζενοκράτην κλπ., πάλιν ὁ διάλογος παραμένει τὸ τελειότερον καὶ καλλίτερον εἶδος λόγου διὰ τὸν φιλόσοφον τὸν προτιθέμενον νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρὸς τοὺς πολλοὺς καὶ νὰ διδάξῃ. Τοῦ διαλόγου ἔκαμνε χρῆσιν καὶ ὁ Ἐπίκουρος, ὃστις ἔχρησιμοποίει καὶ τὴν Ἐπιστολὴν διὰ τὴν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν φιλοσοφικῶν θεωριῶν. Οἱ τρίτοι δὲ πρὸ Χριστοῦ αἰώνων παρήγαγεν ἀναμφιβόλως πολλοὺς καὶ διαφόρους διαλόγους, οἵτινες, ἀν διεσώζοντο, θὰ εἶχον ἔξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον δι' ἡμᾶς, ως λ.χ. οἱ διάλογοι τοῦ Δικαιάρχου, οὓς ἀνέγνωσεν, ὁ Κικέρων, οἱ διάλογοι τοῦ Πραξιφάνους, οἵπου εἰς τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου παρουσιάζεται ὁ Πλάτων συνδιαλεγόμενος πρὸς τὸν Ἰσοκράτην, ὁ Θουκυδίδης εἰς τὴν αὐλήν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀρχελάου, οἱ διάλογοι τῶν Μαθηματικῶν περὶ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἐρατοσθένην κλπ. Καὶ ἡ σάτυρα διὰ Μενίππου τοῦ ἐκ Γαδάων σατυρίζοντες ἀλλας σχολές, καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ἐπικουρικούς, ἀνεπτύχθη καὶ διεμορφώθη κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην πεισθεῖσαν.

Ἀργότερον ὁ Κικέρων μεταφράζει εἰς τὴν λατινικὴν τὸν διάλογον «Πρωταγόραν» καὶ ἐπιχειρεῖ τὸ ίδιον καὶ διὰ τὸν «Τι-

μαιον» τοῦ Πλάτωνος. Μελετᾶ τὸν «Γοργίαν» καὶ τὸν διάλογον «Φαῖδρον», προτιμᾷ διὰ τὰ περὶ ρήτορος καὶ περὶ Σπάρτης ἔργα του τὸ ὑφος τοῦ Ἡρακλείδου καὶ παρουσιάζει ὡς πρόσωπα, μεγάλας προσωπικότητας ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς ιστορίας. Ἀλλοῦ πάλιν εἰς τὰ ἔργα του διηλεῖ αὐτὸς ὁ Ἰδιος ὁ Ἀριστοτέλης. Διὰ τὰ λαττινικά γράμματα καὶ τὴν Ρώμην ἦτο ὁ Κικέρων Πλάτων καὶ Δημοσθένης συγχρόνως. Δὲν ἀφῆκεν δικαίως διαδόχους εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ διαλόγου. Ἡ Τάκιτος καὶ ὁ Μικούκιος Φέλιξ εἶναι μιμηταί του ἀπλοῖ μᾶλλον, καὶ ὁ Σενέκας παρὰ τὰς τραγωδίας, ἃς συνέγραψεν, δὲν εἶχε τὴν δραματουργικὴν ἴδιοφυΐαν διὰ τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν τοῦ διαλόγου. Δι' αὐτὸν ἡ Ἐπιστολὴ ἦτο τὸ καταληπτερον εἴδος λόγου. Μόλις ταῦτα δύναμαι τὰς συγγραφάς του Διαλόγους, διότι ἡσαν γραμμέναι διὰ τὸ πολὺ κοινόν. Ἡ διὰ τῶν Ρωμαίων ἐπακολουθήσασα ἀναγέννησις καὶ ἐπικράτησις τοῦ κλασικισμοῦ ἐποναφέρει καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πνευματικὴν ζωὴν τὴν καλλιέργειαν τοῦ φιλοσοφικοῦ διαλόγου. Ὁ Πλούταρχος γράφει πολλούς διαλόγους, τόσον εἰς ὑφος τοῦ Ἡρακλείδου, δσον καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐξ αὐτῶν δὲ ἔχομεν περιγραφὰς τῶν κατ' αὐτὸν καὶ μιᾶς ἑορτῆς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἡ τοιαύτη καλλιέργεια καὶ χρῆσις τοῦ Διαλόγου ἔξακολουθεῖ μέχρι τοῦ ἕκτου μετὰ Χριστὸν αἰώνος, διότι καὶ οἱ χριστιανοὶ πατέρες καὶ λόγιοι ἐγνώριζον τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα «Συμπόσιον παρθένων ἢ ἀγίων γυναικῶν» τοῦ Ἐπισκόπου Μεθοδίου (311 μετὰ Χρ.), ὅπου κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος αἱ παρθένοι διηλοῦν κατὰ σειράν καὶ ἔξυμνοῦν τὰ ἀγαθὰ τῆς παρθενίας, χρησιμοποιοῦσσαι φράσεις, εἰκόνας καὶ παραλληλισμοὺς ἐκ τοῦ Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐκ τοῦ διαλόγου «Φαῖδρου». Καὶ ὁ διάλογος Αἰνέα τοῦ ἐκ Γάζης ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην. Μεγίστην δικαίως ἐπιτυχίαν καὶ διάδοσιν παρουσίασεν ἡ παρὰ τοῦ Λουκιανοῦ ἀνανέωσις τῆς σατύρας τοῦ Μενίππου. Ὁ Λουκιανὸς γνωρίζει τὴν σχέσιν τοῦ Διαλόγου πρὸς τὸν Πλάτωνα, οὗτος δικαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελέσῃ πρότυπον δι' αὐτόν. Γλῶσσαν, εἰρωνείαν, τρόπον διατυπώσεως ἔχει ὁ Λουκιανός, ἀλλὰ στερεῖται ἰκανότητος περὶ τὴν ἐκλογὴν περιεχομένων. Διὰ τοῦτο οἱ διάλογοι του εἶναι διασκεδαστικαὶ σάτυραι τῶν ἐπὶ γῆς, ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν Ἀδη συμβινόντων. Ὁ Λουκιανὸς ἐπέδρασεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν, εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν βυζαντινῶν χρόνων καὶ

κατόπιν εἰς τὴν Δύσιν ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος. Παρὰ τὸν Λουκιανὸν καὶ τοὺς κατόπιν μιμητάς του, ὑπῆρχον καὶ οἱ προσπαθοῦντες νὰ μιμηθῶσι τὸν Πλατωνικὸν διάλογον, οὕτω δὲ ἡλθον εἰς φῶς ἀπειρά κακότεχνα σχεδιάσματα Διαλόγου. Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας φιλοσοφικὰς Σχολὰς δὲν ἔχρησι μοποιεῖτο πλέον ὁ διάλογος συστηματικῶς ὡς μέσον διδασκαλίας καὶ ἀναπτύξεως θεωριῶν. Σημεῖον καὶ τοῦτο ἐννοεῖται διτὶ ἡ Φιλοσοφία εἶχε περιορισθῆ πλέον εἰς τὴν ἀπὸ καθέδρας θεωρίαν καὶ δὲν διετήρει ἀμεσον σύνδεσμον καὶ ἐπαφὴν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν συμβαίνουσαν πραγματικότητα.

Εἰς τὴν Δύσιν δὲ διάλογος ἀναπτύσσεται καὶ διαδίδεται κατὰ πρῶτον κυρίως διὰ τοῦ Πετράρχου. Κατ’ ἐπίδρασιν καὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Λουκιανοῦ γράφονται κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διάλογοι κατ’ ἀρχὰς μὲν λατινιστί, ἀργότερον δὲ καὶ εἰς τὰς ἄλλας γλώσσας. Ὁ Ἐρασμος καλλιεργεῖ τὸν διάλογον. Εἰς τὸν θρησκευτικὸν καὶ τὸν πολιτικὸν βίον καλλιεργεῖται ἐπίσης δὲ κατὰ Λουκιανὸν διάλογος. Πολλοὶ ἐπιστήμονες καὶ φιλόσοφοι ἔξι ἀλλου προσπαθοῦσι νὰ μιμηθῶσι τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς διαλόγους αὐτοῦ (*Nelauher*), κατ’ αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον καλλιεργεῖται τὸ εἶδος αὐτὸς τοῦ γραπτοῦ λόγου μέχρι καὶ τοῦ 18ου ἀκόμη αἰῶνος, ὅπότε ἀπαντῶμεν ζωηρὰν ἐπίδρασιν τοῦ Πλάτωνος ἐν Ἀγγλίᾳ.

Μετὰ τὸν 18ον αἰῶνα καὶ κατὰ τὰς μετέπειτα ἐποχὰς τοῦ Νεοφιλανθρωπισμοῦ, δὲ μὲν κατὰ Λουκιανὸν διάλογος εὔρισκει θαυμαστὰς καὶ ἀντιπροσώπους, δὲ φιλοσοφικὲς ὅμως τοιοῦτος χάνει τὴν ἐπίδρασιν του. Λόγοι, τοὺς ὅποιους ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν, καὶ ἡ πρόδοσις εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐρεύνος καὶ τὴν ἐρμηνείαν καὶ κατανόησιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, συνετέλεσαν εἰς τοῦτο. Ὁ *Schleiermacher* διακρίνει καὶ ἀπορρίπτει τὸν κατὰ τοὺς Νεοπλατωνικοὺς Πλάτωνα, οὕτω δὲ τὸ ἐνδιαφέρον στρέφεται πρὸς τὴν ἱστορικὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα, καὶ ὅχι πρὸς τὴν μίμησιν τοῦ κατὰ Πλάτωνα ἔργου. Τὸ ἔργον τοῦ Πλάτωνος ὡς ἀντικείμενον θά ἔφερεν εἰς κακότεχνα κατασκευάσματα, ἐν ᾧτο δυνατὸν νὰ ἐπικρατήσῃ τοιαύτη τάσις. Τὴν ἐποχὴν μας χαρακτηρίζει δὲ ἱστορισμὸς καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τούτου διάλογος εἶναι καὶ θὰ παραμείνῃ τὸ τεχνικώτατον εἶδος λόγου, τὸ ἀριστούργημα, ὅπερ μόνον ὁ Πλάτων τῆς κλασικῆς ἐποχῆς ἦτο δυνατὸν νὰ φέρῃ εἰς φῶς. Ἡ μελέτη αὐτοῦ λοιπὸν μόνον καὶ ὁ θαυμασμὸς ἀπομένει εἰς ἡμᾶς. Ἀπὸ τὴν μελέτην δὲ μόνος καὶ τὸν θαυμασμὸν ἀκαπτύσσεται δὲ ζῆλος πρὸς ἀνάλογα ἔργα, καὶ διὰ τῆς ἀναπτύξεως

τοῦ ζήλου αὐτοῦ ἔχομεν τὴν εὔρουστικήν ἐπίδρασιν τοῦ Πλάτωνος εἰς βαθμὸν ἀρκετόν.

2. Σύγχρονος Ιστορία τῶν συγγραφῶν τοῦ Πλάτωνος.

α') Τὰ Κείμενα καὶ αἱ Πηγαὶ.

‘Υπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πλάτωνος διεσώθησαν μέχρι σήμερον τε σσαράκοντα δύο Διάλογοι, δέκα τρεῖς ἐπιστολαί, μία Συλλογὴ «Ορῶν» καὶ ποιητικά τινα δοκίμια (ἐν ἀπόσπασμα ἑπους καὶ μερικὰ ἐπιγράμματα). Πλὴν τούτων, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι τινες ἐπιστολῶν, τὸ μὲν εἰς τὴν Συλλογὴν τῶν Σωκρατικῶν λεγομένων ἐπιστολῶν, τὸ δὲ καὶ ἀνεξαρτήτως. Αἱ παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναφερόμεναι (γεγραμμέναι) «Διαρρέεις» τοῦ Πλάτωνος, (Πρβλ. Περὶ γενέσ. καὶ φθορ. 2, 3, φ 330 β, Περὶ ζώων μορ. 1, 2, p. 642 β) είναι ἀποδεδειγμένον δτὶ ἐγράφησαν ἐπὶ τῇ βάσει προφορικῆς διδασκαλίας τοῦ φιλοσόφου καὶ παραδόσεων ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ (Πρβλ. Διογ. Λαερτ. III, 80—109): ‘Ανεξαρτήτως ὅμως τούτου, αἱ Διαιρέσεις αὗται κατὰ βάσιν περιελήφθησαν εἰς τοὺς Διαλόγους «Σωφιστὴν» καὶ «Πολιτικὸν».

Ἐκ τῶν εἰρημένων συγγραφῶν τριάκοντα πέντε μέν, ἦτοι ἡ Ἀπολογία τοῦ Σωκράτους καὶ 34 Διάλογοι, ἐθεωροῦντο καὶ παρὰ τῶν παλαιοτέρων γνήσια—κατὰ τὸ πλεῖστον—ἔργα τοῦ Πλάτωνος, ἐνῷ οἱ λοιποὶ διάλογοι, περὶ τῶν ὅποιών κατωτέρω γίνεται λόγος, πολλαὶ τῶν ἐπιστολῶν, καὶ οἱ «Οροί», δὲν ἐλαμβάνοντο ὑπ’ ὅψιν ὡς προϊόντα τῆς γραφίδος τοῦ φιλοσόφου.

Οπως καὶ ἀν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἡμεῖς σήμερον, πλὴν ἀπολεσθέντων διαλόγων τινῶν νόθων, οὓς ἀναφέρει ὁ Διογένης ὁ Λαερτίος (III 62), καὶ ἔξαιρέσει πραγματειῶν των, ὃν ἀποσπάσματα μόνον ὑπάρχουσιν, ἔχομεν εἰς χειράς μας δλα τὰ συγγράμματα ὃσα ἐκυκλοφόρουν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὡς Πλατωνικά καὶ μετὰ τούτων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ δλα ὃσα ὁ Πλάτων αὐτὸς ἔγραψεν, ἢ εἰχεν ἐτοιμάσει πρὸς δημοσίευσιν. Δυστυχώς δὲν ὑπάρχουν πλέον καὶ αἱ παρὰ μαθητῶν τοῦ Πλάτωνος (Ἀριστοτέλους, Σπευσίππου, Ζενοκράτους κλπ.) μνημονεύομεναι πραγματεῖαι: «Περὶ τοῦ ἀγαθοῦ»¹⁾ «Περὶ

1. Πρβλ. καὶ Σιμπλικίου Φυσ. 151,143.

φιλοσοφίας¹) ὁν ἔχηται μόνον διεσώμησαν, καὶ τὰ «Ἄγραφα δόγματα»² οἵτινα εἶχον γράψει μαθηταὶ τῆς Ἀκαδημίας.

Κατ' ἀλφαριθμητικὴν σειράν αἱ συγγραφαί, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ ἄνομα τοῦ Πλάτωνος, ἀνεξαρτήτως τῆς γνησιότητος καὶ τῆς σειρᾶς τῶν τῆς χρονολογικῆς καὶ ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου, είναι αἱ ἔξι:

1. Ἀλκιβιάδης Α'.	16. Θεάγης	31. Νόμοι
2. Ἀλκιβιάδης Β'.	17. Θεαίτητος	32. Ὄροι
3. Ἀλκυών	18. Ἰππαρχος	33. Παρμενίδης
4. Ἀντερασταῖ	19. Ἰππίας μείζων	24. Πολιτεία
5. Ἀπολ. Σωκράτους	20. Ἰππίας Ἑλάσσων	35. Πολιτικὸς
6. Περὶ Ἀρετῆς	21. Ἰων	36. Πρωταγόρας
7. Ἀξίοχος	22. Κλειτοφῶν	37. Σίσυφος
8. Γοργίας	23. Κρατύλος	38. Σοφιστὴς
9. Δημόδοκος	24. Κριτίας	39. Συμπόσιον
10. Περὶ δικαίου	25. Κρίτων	40. Τίμαιος
11. Ἐπινομίς	26. Λάχης	41. Φαιδων
12. Ἐπιστολαῖ	27. Λύσις	42. Φαιδρος
13. Ἐρυξίας	28. Μενέξενος	43. Φίληβος
14. Εὐθύδημος	29. Μένων	44. Χαρμίδης
15. Εὐθύφρων	30. Μίνως	

Εἰς Διογένην τὸν Λαέρτιον (3, 62) ἀναφέρονται καὶ αἱ ἀπολεσθεῖσαι νόθαι συγγραφαί: Μίδων ἡ Ἱπποτρόφος, Φαίκες, Χελιδών, Ἐβδόμη, Ἐπιμενίδης. Ο συνήθης Κατάλογος τῶν ἀνωτέρω διαλόγων καὶ λοιπῶν συγγραφῶν περιλαμβάνει ἐννέα τετραλογίας, ἐπὶ τῇ βάσει διαιρέσεως, ἀποδιδομένης μὲν εἰς Θράσυλλον, ἀστρολόγον τοῦ ρωμαίου αὐτοκράτορος Τιβερίου, πράγματι δημος πρὸ τούτου γενομένης, ὅπως θὰ ἴδωμεν, κοινέκαθεν ἐπικρατησάστης. Άλι κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς διαιρέσεις τῶν ἀρχαίων δραμάτων καὶ κωμωδιῶν τετραλογίαι αὐταὶ τῶν συγγραφῶν τοῦ Πλάτωνος ἔχουσιν ὡς ἔξι:³)

1. Πρβλ. Ἀριστοτέλ. περὶ ψυχῆς 1, 2, 404 B.

2. Πρβλ. Ἀριστοτέλους Φυσ. 1,2, p. 209 β.

3. Σημ. Περὶ τοῦ λόγου καὶ τοῦ τρόπου τῆς τοιαύτης διαιρέσεως δύο κατωτέρω.

I. Τετραλογία :

1. Εύθύφρων
2. Ἀπολογία Σωκράτους
3. Κρίτων
4. Φαίδων

IV. Τετραλογία :

13. Ἀλκιβιάδης α'
14. Ἀλκιβιάδης β'
15. Ἰππάρχος
16. Ἀυτερασταῖ

VII. Τετραλογία :

25. Ἰππίας μείζων
26. Ἰππίας ἐλάσσων
27. Ἰων
28. Μενέξενος

II. Τετραλογία :

5. Κρατύλος
6. Θεαίτητος
7. Σοφιστής
8. Πολιτικός

V. Τετραλογία :

17. Θεάγης
18. Χαρμιδῆς
19. Λάχης
20. Λῦσις

VIII. Τετραλογία :

29. Κλειτοφῶν
30. Πολιτεία
31. Τίμαιος
32. Κριτίας

III. Τετραλογία :

9. Παρμενίδης
10. Φίληφος
11. Συμπόσιον
12. Φαιδρος

VI. Τετραλογία :

21. Εύθύδημος
22. Πρωταγόρας
23. Γοργίας
24. Μένων

IX. Τετραλογία :

33. Μίνως
34. Νόμοι
35. Ἐπινομίς
36. Ἐπιστολαί.

Εἰς τὰς τετραλογίας ταύτας δὲν περιλαβάνονται: Οι «Οροί», «Περὶ δικαίου», «Περὶ Ἀρετῆς», ὁ «Δημόδοκος», ὁ «Σίσυφος», ἢ «Ἀλκυών», ὁ «Ἐρυξίας» καὶ ὁ «Ἀξιοχεῖς».

Τὰ ἀνωτέρω συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος ἐκληρονόμησεν τὴν νεωτέρα καὶ ἡ σύγχρονος ἡμῶν ἐποχὴ διὰ χειρογράφων τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, ἀτινα ἀποτελοῦν ἡδη Κώδικας εύρισκομένους εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας. Ἐκ τῶν Κωδίκων τούτων, κατὰ σύγκρισιν καὶ ἀντιπαραθολήν τῶν περιεχομένων, καθὼς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀλλων (γλωσσολογικῶν) συσχετίσεων καὶ κρίσεων, λαμβάνεται τὸ κείμενον διωρθωμένον καὶ ἔρχονται εἰς φῶς αἱ λεγόμεναι στερεότυποι ἐκδόσεις. Περὶ τὰ τέλη ὅμως τοῦ παρελθόντος cιῶνος, ἡ ἀνακάλυψις Παπύρων ἐν Αἴγυπτῳ περιλαμβανόντων τεμάχια καὶ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος καὶ προφέντων κατὰ παλαιοτέρους καὶ προχριστιανικοὺς χρόνους, προσέθεσε καὶ ἐτέραν πηγὴν διὰ τῶν παπύρων τούτων, οἱ ὅποιοι, ἀν ὅχι δι' ἄλλο τι, χρησιμεύουν διὰ τὸν ἐλεγχον τοῦ περιεχομένου τῶν χειρογράφων. Πρὸς ἔξακρίβωσιν καὶ ἐλεγχον τῶν περιεχομένων εἰς τοιούτους Κώδικας χειρογράφων καὶ εἰς Παπύρους, χρησιμεύουν καὶ αἱ Εἰσαγωγαὶ εἰς Σχόλια καὶ Ἐρμηνείας τοῦ Πλάτωνος ἐκ μέρους παλαιοτέρων, ἀπό πάσι ματα τῶν Διαλόγων περιλαμβανόμενα εἰς τοιαύτας περὶ Πλάτωνος συγγραφάς, τὰ συγγράμματα τῶν

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΥ

ἀρχαῖων καὶ πόροι πάντων τοῦ Ἀριστοτέλους, καθὼς καὶ ἄλλαι διάφοροι πληροφορίαι σχετικαὶ. Τὰ τέλευτα ταῦτα ἀποτελεῦνται τὰς ἐμμέσους λεγομένας πηγάς, ἐνῷ τὰ χειρόγραφα καὶ οἱ ἄταλαιοι πάπυροι θεωροῦνται ἐμμέσοι πηγαί. Αἱ ἀπό τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως συστηματικαὶ καὶ ἔντυποι ἐκδόσεις τῶν συγγραφῶν τοῦ Πλάτωνος, ἀρχίζουν κατὰ τὸν 15ον καὶ τὸν 16ον αἰώνα, καὶ εἶναι ἐξ αὐτῶν παλαιότεραι, ἢ λατινικὴ ἐκδοσίς τοῦ Μαρσίλιου Φιλοσίνου (Ἐν Φλωρεντίᾳ 1483–1848) καὶ ἡ Ἐλληνικὴ τῆς Βενετίας τοῦ 1513, ἡ γενομένη περὶ τοῦ Ἀλβου Μανουστίου ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τὸν Μαρκού Μουσούρον. Κατὰ τὸ 1534 ἔρχεται εἰς φῶς ἡ ἐκδόσεις τῆς Βασιλείας, καὶ κατὰ τὸ 1578 ἡ περίφημος ἐκδοσίς μετὰ μεταφράσεως, τοῦ Stephanus Stephani (Henricus Stephanus) ἐν Παρισίοις, ἀγανεῳθεῖσα κατὰ τὸ 1590, 1602 κλπ.¹⁾ Αὗται ὅμως, ὡς ἀντιγραφαί, καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ὡς διευεπαρκοῦς ἐλέγχου ἐκτυπώσεις ἐκ τῶν Μεσαιωνικῶν χειρογράφων δὲν χρησιμεύουν τελέον ὡς πηγαὶ σπουδαῖαι. Παρουσιάζουν μόνον ἀρκετὸν φιλολογικὸν ἐνδιαφέρον διά τῆς ἐν αὐταῖς ἀντικατοπτριζομένης πορείας τῆς ἔξελίξεως εἰς τὴν ἔρευναν καὶ εἰς τὸν ἐλεγχὸν τῶν κειμένων, καθὼς καὶ εἰς τὰς περὶ Πλάτωνος ἀντιλήψεις ἐν γένει. Αἱ καθ' αὐτὸν κριτικαὶ καὶ στερεότυποι ἐκδόσεις χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰώνος, ἀπὸ τοῦ Schleiermacher, ὅστις παραμερίσας, ὅπως εἴδομεν τὸν Νεοπλατωνικὸν Πλάτωνα, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὸ γυνησίως Πλατωνικὸν ἔργον, τὸ δυνάμενον νὰ ἀποδειχθῇ καὶ στηριχθῇ ιστορικῶς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐπιστήμης σύγκεντρώνουν τώρα οἱ Κώδικες χειρογράφων, οἱ Πάπυροι καὶ οἱ παλαιοὶ ὡς ἀνωτέρω ἐμμέσοι πηγαί.

Κώδικες περιλαμβάνοντες χειρόγραφα Διαλόγων καὶ ἄλλων Συγγραφῶν τοῦ Πλάτωνος ὑπάρχουσι πολλοί, (περὶ τοὺς 147, κατὰ τὸν M. Wohlhab: Jahrb. f. class. Philolog. 1887), ἐκ τούτων ὅμως σπουδαιότεροι εἶναι:²⁾ Ὁ Κλαρκιανὸς (Clarkianus)²⁾ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Β, τὰ χειρόγραφα τοῦ ὅποιου ἐγράφησαν κατὰ τὸ 895 μετὰ

1. Περὶ τῶν ἐκδόσεων τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀναγεννήσεως δρα καὶ Βιβλιογραφίαν εἰς τὸ τέλος τοῦ πασσότεος.

2. Λέγεται καὶ Rodleianus. Εὑρίσκεται ἐν Ὁξφόρδῃ.

Χρ., ἐν Πάτμῳ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. 'Ο κῶδις οὗτος ἐδημοσιεύθη φωτοτυπικῶς ἐν 'Ολλανδίᾳ (Leiden)¹) κατὰ τὸ 1898—99.—Περιλαμβάνει τὰς κατὰ τοὺς παλαιοὺς (Θράσυλλον κλπ.) ἔξι πρώτας τετραλογίας ὡς ἀνωτέρω, καὶ ἀντεγράφη κατὰ τὸ 895 χάριν τοῦ τότε διακόνου καὶ κατόπιν 'Επισκόπου Καισαρείας Αρέθα (Πρβλ. M. Schanz: *Novaes comment. Platon. Würzburg 1871*)) 2) 'Ο Παρισινὸς (Πατισίνης Α) ἐκδοθεὶς ἐπίστης φωτοτυπικῶς, κατὰ τὸ 1908 παρὲ τοῦ Η. Omont ἐν Παρισίοις. 'Ο κῶδις οὗτος ἐγράφη κατὰ τὸν δὲ κατὸν αἰῶνα καὶ περιλαμβάνει τὰς δύο τελευταίας τετραλογίας. 3) 'Ο Βενέτους (Venetius) τῆς ἐν Βενετίᾳ Μαρκιανῆς λεγομένης Βιβλιοθήκης, ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Τ, ἀνήκων εἰς τὸν δωδέκατὸν αἰῶνα καὶ περιλαμβάνων τὰς τετραλογίας I ἕως VII. 4) 'Ο Βιενναῖος ὑπὸ ἀριθμ. 54 (F) περιλαμβάνων τὰς τετραλογίας V καὶ VI, καὶ ὁ ὑπὸ ἀριθμ. 109. 5) 'Ο Βατικανὸς, (Ο ἦω) ὑπὸ ἀριθμ. 173 καὶ ὁ ὑπὸ ἀριθμ. 225, καὶ ἄλλοι.

Τὰ κείμενα τῶν εἰς τὸν Κώδικας τούτους περιλαμβανομένων Διαλόγων προέρχονται ἔξι ἀντιγραφῆς ἀπὸ παλαιοτέρων ἔκδοσιν τῶν χρόνων τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων. Κατόπιν παραβολῶν καὶ συγκρίσεων, δ. M. Schatz πρὸ πάντων, κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν τοῦ παρελθόντος σίδωνος ἀνεγνώρισε τὸ κύρος καὶ τὴν αὐθεντικότητα τῶν τριῶν πρώτων ἐκ τῶν εἰρημένων κωδίκων χειρογράφων. Οὐχ ἡττον δυμῶς πρὸ αὐτοῦ δ. I. Beckeρ Ἐλάμβανεν ὑπὸ ὅψιν, μετὰ τῶν ἀνωτέρω, καὶ δεκάδα ἄλλων κωδίκων ἀκόμη, ἀργότερον δὲ πολλοὶ ἐρευνηταὶ τοῦ Πλάτωνος (A. Jordaen, M. Wohlraab, J. Krol, O. Immisch, J. Ruppert κλπ.) ἐθεώρουν καὶ θεωροῦν ἀπαραίτητον τὴν σύγκρισιν καὶ ἀντιπαραβολὴν τῶν περιεχομένων περισσοτέρων κατὰ τὸ δυνατόν κωδίκων πρὸς ἔλεγχον καὶ ἔξακριβωσιν τῆς γνησιότητος καὶ ὀρθότητος τοῦ κειμένου.²) 'Η τοιαύτη σύγκρισις καὶ ἀντιπαραβολὴ, μετὰ τῆς σχέσεως τῶν διαφόρων Κωδίκων, ἔφερεν εἰς φῶς καὶ τὸ δτὶ χειρόγραφα, καὶ μεταγενέστερα ἀκόμη, συμφωνοῦν πρὸς παλαιότερα, καὶ πρὸς ἀποσπάσματα διαλόγων περιλαμβανόμενα εἰς παλαιάς περὶ Πλάτωνος συγγραφάς, π.χ. 'Ανωνύμου (σχόλια εἰς Θεοίτητον) 'Αλεξάνδρου τοῦ ἔξι 'Αφροδοσιάδ.ς (220 μ. Χρ.).

1. T. W. Allen: *Codices gr. et lat. phot. depicti* Sijthoff, Leiden.

2. 'Ο Immisch ἔχειρε τὸν Κώδικαν Ζ' τῆς Βιέννης, δ. H. Rabe τὸν Βατικανὸν Ο ἦω καὶ ἄλλους ἄλλους.

Πρόκλου, 'Ολυμπιοδώρου κλπ. Τοισυτοτρόπως δὲ διὰ συγκρίσεως καὶ πρὸς παλαιότερα ἀκόμη ἀποσπάσματα, ἔξηκριβώθη τὸ πλῆρες καὶ ἡ τελειότης τῶν μεσαιωνικῶν χειρογράφων.

'Η ἀνακάλυψις τῶν Παπύρων μετά τεμαχίων ἐκ τοῦ «Φαίδωνος» καὶ ἄλλων διαλόγων, διὰ τῆς ἀταξίας καὶ τῶν σφαλμάτων εἰς τὸ κείμενον αὐτὸ τῶν Παπύρων, συνετέλεσε μᾶλλον εἰς τὸ νὰ ἐκτιμήθοιν περισσότερον τὰ μεσαιωνικὰ χειρογραφὰ τῶν κωδίκων, οὕτω δὲ ἡ ζήτησις τῆς γνησιότητος καὶ ὀρθότητος τῶν Κειμένων εἰς Παπύρους καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν παλαιότερας ἐκδόσεις, ἀν δὲ ἐπαυσε, περιωρίσθη παρὰ πολύ. 'Η ἐπιστήμη ἡναγκάσθη νὰ ἀκολουθήσῃ, ὡς ἐὰ διδωμεν, ἀλλην δεδὼν καὶ μέθοδον ιαὶ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἔξακρίβωσιν τῆς γνησιότητος τῶν κειμένων τῶν Πλατωνικῶν Συ, γραφῶν.

β') Πάπυροι, 'Εκδόσεις ἀρχαῖα, 'Ἐρμηνεῖαι καὶ Σχόλια.

'Αλλὰ καὶ ἵν ἡ ἐπιστήμη ἡναγκάσθη νὰ στραφῇ πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν διὰ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἔξακρίβωσιν τῆς γνησιότητος τῶν Συγγραφῶν τοῦ Πλάτωνος, πάλιν τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Ιστορίαν τούτων δὲν ἔμεινθη. Τούναντίον μάλιστα, τώρα ἔγινε μεγαλύτερον καὶ ζωηρότερον, διότι ἔγεννήθη τὸ ζήτημα: Πῶς συμβαίνει ὥστε τὰ κείμενα τῶν παπύρων, ἀτινα ἑγράφησαν μόλις 50-100 ἑτη¹⁾) μετά τὸν θάνατον τοῦ Πλάτωνος, νὰ είναι ἐν ἀταξίᾳ καὶ νὰ βρίθουν σφαλμάτων, τὰ δὲ μεσαιωνικὰ χειρογραφὰ, τὰ ὅποια εἶδον τὸ φῶς ἔνδεκα αἰῶνας ἀργότερον νὰ είναι καθαρώτερα, γνησιώτερα καὶ τελειότερα; Οἱ Πλατωνικοὶ διάλογοι ἑγράφησαν κατὰ τὸ ἀπὸ 399 μέχρι 347 πρὸ Χριστοῦ χρονικὸν διάστημα. Ποία, λοιπὸν ἦτο ἡ τύχη αὐτῶν μετά τὸν θάνατον τοῦ Πλάτωνος;

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ ὅποιον παρουσιάζεται τόσον περιεργον καὶ ἐνδιαφέρον, δόσον καὶ δύσκολον ἐκ πρώτης ὅψεως, ἔρχεται νὰ ρίψῃ ἀρκετὸν φῶς καὶ νὰ διαλύσῃ τὸ περιβάλλον αὐτὸ σκότος, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ 'Ιστορία τῆς 'Ακαδημίας καὶ τοῦ βιβλιεμπορίου τὸν παλαιῶν χρόνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ αὐτὴ αὖτη ἡ Συλλογὴ τῶν Παπύρων. Προηγουμένως δύμως πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι οἱ Πάπυροι δὲν είναι ὅλοι τῆς αὐτῆς ἡλικίας. 'Ο παλαιό-

1) Τοῦτο ἔχει ἔξακριβωθῆ τόσον δι' ἄλλων μέσων, δόσον καὶ διὰ τῆς ὀμοιότητος τῆς γραφῆς τῶν Παπύρων αὐτῶν πρὸς τὸ εἶδος γραφῆς ἐπιγραφῶν κλπ. τῶν χρόνων ἐκείνων.